

BADIIY ASAR TAHLILI HAQIDA

Hasanova Malika G'ofir qizi,
O'zbekiston Milliy universiteti Filologiya va tillarni o'qitish fakulteti talabasi

Ilmiy rahbari – f.f.b.f.d. (PhD) U.Ametova

Annotatsiya. Mazkur maqolada badiiy asar tahlili haqida ma'lumotlar, uning mazmun-mohiyati, badiiy asar tahlilida aynan nimalarga, qaysi jihatlariga e'tibor berish zarurligi borasida fikr-mulohazalar bayon qilingan. Namunalar ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: badiiy asar tahlili, adabiy tahlil, muallif, kitobxon, g'oya, sarlavha, lingvistik

ОБ АНАЛИЗЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Хасанова Малика Гофур кизи,
Студент факультета филологии и языкознания Национального университета Узбекистана

Научный руководитель – Ф.ф.ф.д. (PhD) У.Аметова

Аннотация. В данной статье изложены сведения об анализе художественного произведения, его содержания, размышлениях о том, на что именно, на какие аспекты необходимо обратить внимание при анализе художественного произведения. Показаны образцы.

Ключевые слова: анализ художественного произведения, литературный анализ, автор, читатель, идея, название, лингвистический

ON THE ANALYSIS OF A WORK OF ART

Khasanova Malika Gofur khizi,
Student of the Faculty of Philology and Linguistics of the National University of Uzbekistan

Scientific supervisor -F.A.I.A.V. (PhD) U.Ametova

Annotation. This article provides information about the analysis of a work of art, its content, reflections on what exactly, what aspects should be paid attention to when analyzing a work of art. Samples are shown.

Keywords: analysis of a work of art, literary analysis, author, reader, idea, title, linguistic

KIRISH. Badiiy adabiyot, badiiy asarlar insonlarga juda kuchli ta'sir ko'rsata oladigan ilohiy bir kuchdir. U inson his-tuyg'ularini va ongini tarbiyalashda ulkan rol o'ynaydi. Badiiy asarlarning mualliflari bilan birgalikda kitobxon hayotning turli tomonlari, xarakterlar va hodisalar mohiyatiga kirib boradi hamda o'zida ularga bo'lgan munosabatni shakllantiradi. Insonni o'ylashga, fikrlashga va kechayotgan voqealarni tahlil qilishga chorlaydi. Inson ruhiyati tasvirlanar ekan, uni shakllantiruvchi, yuzaga chiqaruvchi asosiy vosita jamiyat, ijtimoiy muhit ekanligi ma'lum. O'smir shaxsi ijtimoiy munosabatlar mahsulidir, buning sababi, u doimo inson davrasida, ular bilan o'zaro ta'sir doirasida bo'ladi. Shunday ekan, uning hissiy va aqliy rivojlanishida ijtimoiy muhit katta o'rin tutadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Badiiy asar haqida gap ketganda, avvalo, uning badiiy kommunikatsiya (badiiy muloqot) vositasi ekanligiga to'xtalish joiz. Ma'lumki, muloqot paytidagina til hodisasi nutq hodisasiga aylanadi. Adabiy badiiy asar til vositalaridan tarkib topuvchi matn ekan, demak, u ham mohiyat e'tibori bilan nutq hodisasidir. Zero, adabiy badiiy asar muloqot asosida dunyoga keladi, ya'ni, ijod jarayoni mohiyatan muloqotdir. Ayni shu muloqot – ijodiy jarayon asar matnida muhrlanadi[1]. Xuddi maktubga o'xshash, asarni o'qish jarayonida muloqot qaytadan jonlanadi, endi yozuvchi tasavvurdagi «suhbatdosh» mavqeida tursa, o'quvchi real suhbatdoshga aylanadi[2]. Ko'ramizki, badiiy matn muddati kechiktirilgan badiiy muloqot, badiiy asar esa shu muloqotning amalga oshirishini ta'minlovchi vosita ekan. Demak, ijodkor va o'quvchi orasidagi badiiy muloqotni amalga oshirishga xizmat qilgani uchun ham badiiy asar badiiy muloqot vositasi deb tushuniladi.

MUHOKAMA

Ma'lumki, ko'pincha yozuvchi va shoirlarimiz asarni farzandga qiyos etadilar. Darhaqiqat, asarning dunyoga kelishini farzand tug'ilishiga qiyos etsa arzigulik. Shunga o'xshash, badiiy asar ham ijodkor ongida yetiladi, payti kelgach qog'ozga tushiriladi va o'quvchiga yetkaziladi. Ya'ni, endi ijodkor ongida yetilgan asarning yaratilmasligi mumkin emas, ijod psixologiyasi shuni taqozo qiladi. Adabiyot tarixi buni ko'plab faktlar bilan tasdiqlaydi: ko'plab ijodkorlar yaratajak asari hayotida turli noxushliklar keltirib chiqarishi, hatto hayotiga xavf solishi mumkinligini bilgani holda ham uni yaratish fikridan qaytmaganlar.

Badiiy asar – butunlik, bu butunlikdagi biror bir unurni asar mazmun- mohiyatga putur yetkazmagan holda olib tashlash mumkin emas[4]. Sababi, badiiy asarni tashkil qilayotgan unsurlarning barchasi bir-biri bilan mustahkam aloqada, ayni shu aloqalar asosida butunlik yuzaga keladi, ya'ni, badiiy asar – qismlardan tashkil topayotgan butunlik, bir sistemadir.

NATIJA

Badiiy asarlar tahlili odatda turli kishida turlicha taassurot qoldiradi va bu odamlarning turli ijod mahsullarga turlicha baho berishiga ham olib keladi. Badiiy asar tahlilida bizga kerakli ma'lumotlar muallif biografiyasi, asar nomi, asar

mavzusi, asar g'oyasi, asar sarlavhasi haqida fikr, ligvistik tahlili, asardagi milliy kalorit, asardagi tugun, kulminatsiya, yechim, natija, asardan olgan taassurot va maqulligi. Misol tariqasida Jorjiy Zaydonning "Farg'ona kelini" asari tahliliga qarashimiz mumkin:

Muallif biografiyasi: Jorjiy Zaydon (1861-1914) arab yozuvchisi, adabiyot sohasidagina emas balki til falsafa, tarix, huquq, geografiya, jurnalistika sohalarida ijod etgan. Mashhur tarixiy romanlari: "G'assonlik qiz", "Horun ar-Rashidning singlisi", "Farg'ona kelini"

Asar nomi: "Farg'ona kelini"; Janr: roman; ijodiy metod: realizm;

Asarning mavzui tasviri: tarixiy.

Asar mavzusi: asar qahramonlari Jahon va Zirg'om o'z muhabbatlari yo'lida ko'plab to'siqlarga uchrasada, o'z muhabbatlari uchun kurashadilar. Zirg'om o'z sevgisi Jahonga yetishish uchun ko'plab sarguzashtlarni boshidan kechiradi.

Asar g'oyasi: Jorjiy Zaydon bu romanda IX asrda arab xalifaligida, xususan Movarounnahrda o'tgan voqealarga asoslangan holda yozgan.

Asar sarlavhasi haqida fikr: asar sarlavhasi judaham to'g'ri tanlangan, bu yozuvchining yuksak mahoratini ko'rsatib bera olgan.

Asarning lingvistik tahlili: Frazologizmlar: ko'ngliga qo'l solib ko'rmoqchi, quyub qo'ygandek o'zi, issiqning hovrini ko'taradi; Toponimlar va joy nomlari: Farg'ona, Qo'qon, Toshkent daryosi, Eron, Bag'dod, Arbadil, Tabariston, Turkiston, cho'llar; Kasb hunarga oid so'zlar: dehqon, hokim, xizmatchi, cho'ponlar, lashkarboshchi, askarlar, kohin.

Asardagi milliy kalorit: hamma Navro'z bayramiga tayyorgarlik ko'riishlar, hovlilarni tozalash, mehmonlar uchun nozu-ne'matlar, ovqat pishirishlar, odamlar bolalariga sovg'a olishlari.

Asardagi tugun: Hokim Zirg'omning onasiga ishonmay saroyiga chaqiradi va uni sinash uchun amaldorlaridan biriga eriga bermoqchiligini aytadi, Zirg'omning onasi esa buni rad etadb yolg'iz o'g'limni o'zim boqaman deb javob beradi, hokim ularga saroyidan joy beradi, yillar o'tgach Zirg'om va hokimning qizi Jahon bir biriga oshiq bo'lishadi.

Asar kulminatsiyasi: Jahon va Zirg'omning uzoq ayriliqdan so'ng tasodifiy uchrashib qolishi. Ko'plab qiyinchilik va ayriliqlardan so'ng ikki sevishgan birga bo'lishi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki, badiiy adabiyotning inson hayotida ahamiyati juda yuqori. Inson ardoqlab keladigan eng noyob hislar insonparvarlik, adolat, shafqat, o'zaro hamjihatlik, do'stlik, mehr va muruvvat, sevgi-muhabbat singari o'lmas insoniy tuyg'ular kishi ongida, shuurida, ruhiyatida mujassamlashadi va bu hislar adabiyotga oshno insonlar qalbiga ko'chib o'tadi. Tuyg'ular esa faqat aql orqali emas, balki ko'ngil orqali seziladi, ta'sir o'tkazadi. Shunday ekan, badiiy asarlar badiiy adabiyotning muhim ajralmas tarkibiy qismi bo'lib qolaveradi. Tahlil orqali asar muallifi aytmoqchi bo'lganlarini anglash eng muhim masaladir. Bunday tahlillar o'quvchiga mutolaa uchun yo'nalish beradi, zarar asarlarni topib o'qish va tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Umurov H. Badiiy ijod asoslari. –T.: O'zbekiston, 2001.
2. Quronov D., Usmonov H. Ideal va badiiy yaxlitlik//Tafakkur.-1996.-№4.- B.36-41
3. Шайхисламов, н. (2021). Замоновий тилшунослик йўналиши: контакт лингвистикаси. Scientific progress, 1(4).
4. Jo'rjiy Zaydon Farg'ona kelini (roman). 2021
5. Umurov. H. Adabiyot qoidalari. Toshkent: O'qituvchi. 2002. B. 5-8
6. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. –T.: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashr., 2004 y. 224-b.